

Роман Рахманний

ЧОМУ ПОЛІТИЧНИЙ ТАРАС ШЕВЧЕНКО?

Накладом і друком
ВИДАВНИЧОЇ СПІЛКИ "ТРИЗУБ"
У ВІННІПЕЗІ
1976

Роман Рахманний

**ЧОМУ ПОЛІТИЧНИЙ
ТАРАС ШЕВЧЕНКО?**

diasporiana.org.ua

Накладом і друком
ВИДАВНИЧОЇ СПІЛКИ "ТРИЗУБ"
840 Мейн Ст., Вінніпег, Манітоба, Канада
1976

WOŁODYMYR LESKIW
491 Belmont Avenue

Roman Rakhmanny

TARAS SHEVCHENKO - A POLITICAL FIGURE

Published and printed by
TRIDENT PRESS LIMITED
840 Main St., Winnipeg, Manitoba, Canada
1976

Щороку в місяці березні українці різних країн світу спільно відзначають пам'ять свого найбільшого поета й революціонера Тараса Шевченка.

І не важливим є те, чи велика чи мала це громада, в Україні вона чи поза її межами, на європейському, північно-американському чи австралійському або південно-американському континенті. Всюди з однаковою пошаною і любов'ю українські нащадки згадують ім'я того, хто дав їм гідне ім'я в світі. Окремі особи українського роду, окремі групи людей української культури і все українське суспільство вже давно піднялися на загально-світовий рівень культурного і політичного існування. Однак усі вони ще з радісною вдячністю благословлять у своїх серцях і публічно на весь голос поета, який на подобу старозавітного пророка взявся за майже непосильне в ті часи діло — перетворити етнічну народну масу в свідому себе і своїх завдань політичну націю:

*Возвеличу
Малих отих рабів німих!
Я на сторожі коло їх
Поставлю слово.*

Вшановування пам'яті Тараса Шевченка розпочато буквально з дня його похорону 1861 року. Тоді його приятель і довголітній співробітник Панько Куліш висловив думку, яка перетривала до наших днів і напевно перетриває ще багато століть. У своєму прощальному слові, коли то українська громада перевозила тлінні останки свого пророка з Московщини в Україну, П. Куліш урочисто заявив (підсвідомо теж від усіх тогочасних українців!), що:

“Наш еси, Поете, а ми нарід Твій і духом Твоїм ди-хатимемо во віки і віки!”

Того самого року, на Шевченкову могилу в Україні прийшло вже доволі багато українців: молоді й старі, чоловіки й жінки, хлопці та дівчата, світські та духовні особи, урядовці, ремісники і селяни.

Сьогодні — вже десятки мільйонів українців по всьому світі шанобливо згадують ім'я людини, що вийшла з-під селянської стріхи. Його пам'ять офіційно вшановують різні держави і народи. На його честь українці здвигнули величаві пам'ятники в різних країнах на трьох континентах: європейському, північно-американському та південно-американському. Шевченкові писання перекладено на десятки мов. Його "Заповіт" надруковано в сорока мовах — з китайською включно. Всесвітня організація з питань освіти людства ЮНЕСКО відновлює Шевченкові біографічні дати в своєму календарі щорічної праці та видала окрему книгу про нього.

Спостерігаючи постійне зростання пошани до нашого поета; читаючи наукові праці з шевченкознавства; слухаючи промови державних діячів Канади, Америки та різних європейських країн з висловами подиву для Шевченкового генія; дізнаючись про те, як Шевченкове слово помалу проникає в кола читачів Америки й Азії, наші серця палають вогнем великої радості і ми з новим, збільшеним захопленням і зі зміцненим переконанням повторяємо слова П. Куліша: "Наш еси, Поете, а ми нарід Твій і духом Твоїм дихатимемо во віки і віки!"

Але, будучи вдумливими людьми, ми допитливими очима розглядаємось по світу і хочемо збагнути оту шевченківську таємницю. Ми не раз запитуємо самі себе в думках або в дружніх розмовах з приятелями: — Як це так сталося, що в нас саме *його* — Тараса Шевченка — піднято до висоти слави? Чому саме *поета* прийняли наші предки, та й ми самі, за свій *політичний прапор* боротьби та гідного існування?

Адже були в нас могутні володарі. Володимир Великий, що охрестив нашу країну та всі народи між Чорним і Балтицьким морями. Знаємо про великого князя Ярослава, якого історія Мудрим прозвала, а сучасна йому Західня Європа особливо шанувала його і нашу стародавню великодержаву. Були в нас королі, що немов леви протиставились монголам, гнали поляків за Вислу, а мадярів до Дунаю. І були в нас гетьмани, що шаблею визначили межі суверенної укра-

їнської держави поміж тогочасними велико-державами — Туреччиною, Польщею і Московщиною. Не бракувало в нас ані світських ані церковних діячів на високу мірку. Знаємо імена українських полководців, учених, революціонерів і мирних мистців.

Однак ніхто з них, як Шевченко, не полонив уяви мільйонів українських людей — освічених і малограмотних, багатих і вбогих, гордовитих і сумирних. Словне-ні почуттям щирого і постійного дивування на вид того явища, ми повинні при нагоді рокової української зустрічі в місяці березні спробувати знайти відповідь на це складне і бентежне питання: — *Чому Тарас Шевченко і чому саме політичний Шевченко?*

I.

Одну відповідь знаходимо в його життєписі — цебто в *стилі* його життя. Відколи Шевченкове слово прозвучало над поневоленою українською землею, відтоді дитвора і дорослі з подивом слідкували і далі слідкують за життєвим шляхом отого босоніжки-хлопчини, що пас чужі ягнята за селом. Сьогодні, в цій нашій розмові, признаймося один одному, що читаючи життєпис Тараса Шевченка і його вірш "Мені тринадцятий минало" та інші вірші, ми інколи не могли відрізнити його від себе самих. Хвилинами, ми не знали: Тарас ягнята пас за селом, чи це може я?... — запитував у думці не один читач.

І напевно не одному з нас тоді здавалось, що це ми йшли до дяка в науку; що ми тікали в буряни від мацухи лютої; що це ми на клаптику паперу, потайки від чужого ока, списували перші візерунки і перші бунтівливі слова.

А невже нікому з вас не здавалось, що це — ви самі з Тарасом виходили, босоніж, на високу могилу і дивились у далечінь, ген за Дніпро, де вам ввижались полки воїнів українських — запоріжців; де вам вчувалось тупотіння тисячів пар копит козацьких коней під час атаки на ворожі полки.

Так, це ми самі — ви і я — з молодим Тарасом на могилі серед степу тяжку молодняцьку думу думали

про те, хто в тій могилі лежить? кого там схоронили? яких батьків і чії діти?...

А що переживали ми, коли очима уяви ми бачили, як химерна доля повела Тараса Шевченка в науку від дяка аж до Академії Мистецтв у чужій столиці?

Не один з нас разом з Тарасом відчував оту пригноблюючу незручність, яку відчуває будь-яка людина в такій ситуації. Адже довкола нього були вільні люди, а він — раб. Усі вони заможні, а він навіть олівця не міг назвати своїм. Але наші серця билися жвавіше і з радісною полегшою, коли ми з Тарасом чули, які ці громадяни російської великодержави — люди українського, російського, французького та німецького роду — обмірковували складну, навіть для них, проблему: як викупити з рабства отого талановитого українця?

У нашій уяві ми усміхалися самі до себе, чуючи, як тії ж добродії говорили з похвалою про Тарасів малярський хист. Ми ж бо знали, що Тарас — поет, хоча свої вірші він тримає у скриньці та ні з ким не ділиться цими своїми думами тривожними про Україну, її славне минуле, про українських людей, що забули, як слід українцеві оборонятись від чужоземної сили.

Причаровані саме отими думами, що воскрешали мертві українські душі до нового, гідного життя, ми всі змалку проймалися тим вогнем і дорожили його поезією більше, ніж його малярськими успіхами, відзначені медаллю академії. І всі ми, в нашій уяві, йшли з Тарасом у тюрму та на російське заслання в Азію, де “нема навіть кругом тебе великого Бога”. Ішли ми туди, бо він ішов туди і карався там не за свої малюнки, але за зміст свого вогненного слова!

І хто з нас у молодості та у зрілому віці не зрозумів його самотности, коли він з розпачем у душі молив-просив:

<i>Думи мої, думи мої,</i>	<i>Мої голуб'ята,</i>
<i>Ви мої єдині,</i>	<i>Із-за Дніпра широкого</i>
<i>Не кидайте хоч ви мене</i>	<i>У степ погуляти</i>
<i>При лихій годині.</i>	<i>З киргизами убогими.</i>
<i>Прилітайте, сизокрили,</i>	

Ми з тривогою читали ці слова, бо ми відчували, якщо не зовсім розуміли, що тії слова відзеркалювали ситуацію великої душевної кризи в житті людини. А в житті поета вони відзеркалювали ситуацію, за якої мистецький талант може покинути його назавжди. Філософи називають таку ситуацію “межовою”, бо це перехід з нормальної ситуації в безвиглядну, де людина втрачає надію на людей і навіть на Бога.

Ми тривожилися, бо знали, що російська тюрма, неволя і Сибір зламали вже багатьох бунтівливих людей, а зокрема людей творчого складу — поляків, українців і навіть деякого з росіян. Про інші національності ми не надто думали, бо в них було багато вільних і творчих людей. Але в нас — Тарас був один на той час за нападу української державницької політичної думки і діяння. Один на тому високому рівні українського політичного мислення, на рівні особистої та національної гідности. І хоча одна людина не може і не повинна “збудити” свою націю, якщо вона дійсно є нацією, то все таки без Тараса українському народові усвідомити себе по-державницькому було б тяжко. Тарас був коначний для прискорення того процесу усвідомлення.

І ми не помилились. Незабаром з-під його пера вийшли слова:

*Нехай як буде, так і буде,
Чи то плисти, чи то брести.
Хоч доведеться розп'ястись!
А я таки мерезать буду
Тихенько білії листи...*

Поет і революціонер у ньому перемогли неволю, не зламались у гнітючій атмосфері. Навіть російські жандарми не змогли відібрати в нього єдиної і найбільшої його цінности — творчого слова, яке він виводив на сторінках своїх білих листів.

Опісля, навіть коли Тарасові довелось з примусу жити на Московщині, коли підірване тюрмою і засланням здоров'я дедалі відмовляло йому послуху, навіть тоді, коли він помер на чужині, ми — в нашій уяві — не заламались. У нашій читацькій уяві ми йшли за його труною, покритою червоною китайкою. Ми пома-

гали київським студентам тягти віз із його домовиною; ми несли його тлінні останки на кручу над Дніпром, бо хотіли, щоб він завжди бачив “степи широкополі” та всю Україну.

Так, ми смирилися смутком глибоким після такої великої всенациональної втрати, але водночас ми почувалися міцнішими, сміливішими і повноціннішими особами — як люди і як українці. Бо ми знали: маючи Тараса Шевченка, як свого речника, ми, як національність, вже ніколи не пропадемо. Бо в ньому ми отримали від долі не лише поета на всесвітню мірку, але й непохитного борця за гідність української людини і за державну суверенність української нації.

Саме в цьому таїться відповідь на запитання: Чому Шевченко і чому саме політичний Шевченко?

II.

Бо великих чи “найбільших” поетів у світі багато, а водночас їх дуже мало. Мірка великості, звичайно, дуже релятивна. Західньо-європейські суспільства ще й досі живуть замкнутими традиціями, згідно з якими “справжня” культура, “справжня” література і “справжня” наука є твором націй західньо-європейських окраїн вздовж Північного моря, Атлантийського океану і північного берега Середземного моря. У поезії той “світ” мусить ще більш звужитися, бо вміння орудувати даною мовою мусить бути визнане за головну мірку великості. При тому багато залежить ще від того, якою мірою даний поет висловив прагнення людства до людського.

Тому ледве чи можна міряти великість Шекспіра німецькою мовою, хоча обидві мови належать до того “визнаного світу”. Величі Гете ніяк не зміряєте французьким перекладом. Тим паче не зміряєте величі Шевченкової поезії вартостями і мистецькими можливостями англійської мови. *Бо кожний поет по-справжньому великий лише в своїй мові.* Навіть найдосконалішим перекладом не можливо передати всього того, що висловив словами, образами й музичними натяками *оригінал* даного твору.

Правильнішою міркою міжнародної великості будь-якого поета буде його вплив на народні маси — на загал читачів його творів. Кого він порушив? Кого зрушив з місця вперед? Кого він ублагороднив своїм словом та підніс на вищий рівень існування? Малу групу естетів, аристократів, любителів поезії задля самої поезії чи може мільйони людей — “рабів німих” перетворив у гідні людські створіння і на сторожі коло їхньої гідності поставив своє слово?

Великих поетів мали і мають різні народи, не лише західньо-європейські. Німці мають Гете, поляки — Міцкевіча, англійці — Шекспіра, американці — Вітмена, росіяни — Пушкіна, італійці — Данте, французи — В. Гюго. Однак жоден з них не став висловом прагнень свого народу такою мірою, як Тарас Шевченко став речником прагнень українців своєї і нашої епохи.

Бо що спільного може відчувати німецький робітник з аристократом Гете та зі світом його універсальних ідей. Що спільного має англійський сталевар чи портовий робітник з Шекспіром — автором великих драм і чудових сонетів? Їх міг був написати англізований поляк чи француз і в наслідках суттєвої різниці від того не було б.

Але від творчості Тараса Шевченка заберіть його особу — його життєвий подвиг, тоді позбавите цю поезію половини людської вартості. Тоді в ній залишиться тільки т. зв. чисте, вселюдське мистецтво — високої якості, але якоюсь мірою абстрактне, відірване від ґрунту. Саме всі т. зв. великі чужоземні поети й письменники були перш за все служителями чистого мистецтва. В ньому вони себе висловлювали, в ньому вони знаходили своє вдоволення і життєве завершення. Їх шануємо так, як шануємо маляра за картину, композитора за мелодію чи симфонію, що ними можуть насолоджуватися звичайно нечисленні особи.

Тарас Шевченко своєю поезією зрушив до активнішого життя мільйонові маси українського народу під кількома чужинецькими окупантами передусім своїм гідним людським життям, своєю боротьбою, в якій мистецьке українське слово було інструментом. Без того

інструменту ледве чи хто міг би досягти дна української душі, засипаної камінням неволі.

Тому вже понад 110 років Тараса Шевченка шанують мільйони українців та визнають його людського генія дедалі численніші маси чужинців. Бо він жив *задля нас*, він творив *для нас*, а не в ім'я чистої поезії, хоча знав її, цинив і умів створити чисту поезію.

Ми всі бачимо в ньому самі себе. Кожен з нас відчуває, що сам був рабом і що це його викупляли з неволі благородні люди. Кожному з нас здається, що це ми піднімали голос протесту проти гноблення українців росіянами, поляками та їхніми вислужниками. Ми й далі відчуваємо, що це ми самі, як Тарас Шевченко, були в'язнями царя у Сибірі. А втім, ми почуваємось так, немов би половина нашої душі була похована там, на могилі, біля Канева над "Дніпром ревучим". У Тарасові Шевченкові ми бачимо залізну послідовність з дитинства аж до його передчасної смерті.

Тієї послідовності і стійкості в обороні права і гідності пересічної людини не знайдемо ні в Гете, ні в Шекспіра, ні в Вітмена, ані в Пушкіна, ані навіть у таких волелюбних поетів як Міцкевіч і Данте.

Тому й ставлення читачів до різних поетів — різне. Тараса Шевченка ми розглядаємо, як одного з-поміж нас. Якщо б він у цю хвилину станув перед нами, то ми не жахнулися б так, як жахнулися апостоли на вид воскреслого Христа. Я певен того, що всі ми сміливо підійшли б до нього, як підходили до нього за його життя багаті і вбогі, гордовиті магнати і прості селяни. Бо всі ми почуваємось його братами по-крові й по-духові. Для нас Тарас Шевченко є найвиразніше накресленим зразком українця, він — втілення ідеалу української людини, якою ми самі хотіли б бути в тяжких умовах життя.

Таких почуттів не має англієць супроти Шекспіра, німець супроти Гете, американець супроти Волта Вітмена, росіянин супроти Пушкіна чи італієць супроти Данте. Їхні твори є обов'язковими для їхньої дитвори і молоді; їхня популярність є *офіційною освітньою популярністю*. Без такого обов'язку, про них знали б мабуть лише спеціалісти. Шевченкова популярність серед де-

сятків мільйонів українських людей була і є спонтанна, не вимушена і не вимучена.

І це — справжня мірка величі Тараса Шевченка, як поета і людини. Тут і відповідь на запитання, чому саме Тараса Шевченка в нас піднято на найвищі висоти пошани, почитання і щирої любови.

III.

Очевидно, ми шануємо його теж за його високомистецьке слово.

Він своїми віршами підняв нашу мову і нашу літературу на такий високий рівень, що вже понад 130 років тому українці могли сміливо глянути в вічі нашим гордовитим сусідам — росіянам, полякам і іншим. Після Шевченкового виходу на бойовище української літератури українській мові та літературі світ відкрив свої двері, вона зайняла гідне місце в колі літератур вільних і могутніх націй.

З того часу — за 135 років — українська мова й українська література зробили великий поступ у кожному відношенні. Спостерігаючи той поступ, деякі наші науковці почали заперечувати вартість *політичної* поезії Тараса Шевченка. Вони кажуть: — Облиште політичні вірші Т. Шевченка, бо це не поезія, але пропаганда... Вивчайте його суто-мистецькі твори і все...

Подібні горе-спеціалісти з Советського Союзу пробують переконати нас, що, мовляв, Шевченкові заповіді політичного характеру вже здійснено в Українській РСР, а тому пора українцям забути політичний аспект Шевченкової творчості...

Є ще й такі ніби-знавці сучасності, які твердять: Шевченкові поезії не може сприйняти і не сприйме нінішня молода людина, бо вона виросла в атомну епоху автоматизації та масової культури, а тим часом Шевченко є речником традиційної національної культури.

Насправді всі оті речники аполітичності лякаються Шевченкового впливу на народні маси в Україні та в широкому світі. Вони побоюються, що його високомистецьке слово може зрушити приспані та пригноблені маси народу до всенародного зриву проти гнобителів.

А оскільки не можливо цензурувати або промовчати Шевченкове слово, то вони принаймні пробують знецінити його своїми псевдо-науковими і модерністичними аргументами.

Ім у відповідь ми скажемо з усією рішучістю наше: Ні!... Шевченків світогляд, Шевченкові ідеї, Шевченкове слово і Шевченкові бойові протести зрозумілі, близькі та прийнятні для сучасної нам молоді. Може навіть більшою мірою, ніж вони були прийнятні для молоді з-перед сто років тому.

Бо сучасна епоха — це епоха політичної людини, ангажованої в суспільні, культурні та політичні процеси. Нині нема однієї ділянки, яка б не була пов'язана з політичними аспектами життя народів і країн. Навіть наука і релігія перестали бути замкнутими в собі системами та відкрили свої двері для загалу людей. Духовенство врешті є в гущі життя та спільно з науковцями, які покинули свої скляні замки у повітрі, обстоюють різні напрямки і прагнення людей — правильні або помилкові, але життєві. В центрі життя сучасної політичної людини є сьогодні боротьба за основні права людини та за її гідність перед обличчям тоталітарних державних систем московського та інших зразків.

Ось чому і в країнах комуністичного, і в державах капіталістичного світу Шевченкова поезія знаходить читачів і прихильників, які боліють гнобленням окремої людини, придушеної мертвими системами. Нинішня людина дійсно хоче жити по-людському і добро творити. Правда, в цьому прагненні молоді люди часто - густо не знають, що і як їм робити, якій справі служити і де годиться відмовитись від служіння системі? Але це вина радше провідників і псевдопророків, а не тієї молоді сучасної людини.

Читаючи Шевченкові слова з-перед 130 років, ця молода людина напевно зрозуміє їх, як вислів своїх власних прагнень.

*Доле, де ти? Доле, де ти? Не дай спати ходячому,
Нема ніякої! Серцем завмирати
Коли доброї жаль, Боже, І гнилою колодою
То дай злої, злої. По світу валятись.*

*А дай жити, серцем жити
І людей любити,
А коли ні... то проклинать
І світ запалити!*

І як нинішній людині, так і Шевченкові найстрашнішим було почуття загубленості у всесвіті загальної облуди, фальшу і лицемірства, життя в матеріальних достатках без ніякої вищої мети, яка б виправдувала існування:

*Страшно впасти у кайдани,
Умирать в неволі,
А ще гірше — спати, спати
І спати на волі
І заснути на вік-віки
І сліду не кинуть
Ніякого: однаково —
Чи жив чи загинув.*

[1845]

Сучасні молоді люди теж не хочуть "спати, спати на волі" та в достатках, у яких знецінено всі вартості. Тому молоде покоління хоче і пробує змінити своє середовище і свій схематизований світ. Навіть у комуністичних державах, де терор і поліційне насилля, молоді люди — одушевлені поетичним словом своїх поетів — посміли йти голіруч, лише з камінням, на танки своїх і російських гнобителів. У Польщі та в Мадярщині поети своїми політичними віршами непересічної якості показували шлях і гідну мету своїм сучасникам.

В сучасній Україні Тарас Шевченко залишився неперевершеним прапорonosцем боротьби за гідність української людини і за право української нації на власну суверенну державність.

З нецензурованої літератури і з усних розповідей бувальців знаємо, що в Україні московський режим веде постійну боротьбу з духом Тараса Шевченка. Сьогодні вже не лише запродані режимові науковці та літературні критики всляко перекручують Шевченкові ідеї та силоміць пробують запрягти його творче слово до всеросійського воза. Сьогодні офіційна пропаганда пробує заглушити навіть Шевченкові революційні запо-

віти і заклики, бо вони яскраво пригадують народові дійсність: становище українця під володінням Москви ні в чому не змінилося з того часу, як Шевченко писав:

*Погано дуже, страх погано!
В оцій пустині пропадають.
А ще поганше в Україні
Дивитись, плакати — і мовчать.*

*Село неначе погоріло,
Неначе люди подуріли,
Німі на панщину ідуть
І діточок своїх ведуть.*

А недавно, коли на советсько - китайському кордоні (над річкою Уссурі та в Казахстані) багато молодих українців у мундирах советської армії полягли від китайських куль, батьки і матері тих нещасних їхніх синів могли в своєму болю і смутку відкрити Шевченкового "Кобзаря" і разом із Шевченком плакати по втраті дорогої особи:

*І тебе загнали, мій друже єдиний,
Мій Якове добрий! Не за Україну,
А за її ката довелось пролити
Кров добру, не чорну. Довелось запити
З московської чаші московську отруту.*

Бо як у Шевченкові часи війна за Кавказ, так і в наші часи війна чи воєнні сутички за приамурський край здійснюються лише в інтересах московської імперіалістичної кліки, а не в інтересах українського народу.

Якщо вдумливо читати Шевченкові вірші, то читаєча прямо огортає жах на вид пекучої актуальності його слова. Ось, напр., його поема "Іржавець" — одна з наймогутніших Шевченкових композицій. Читаймо без пояснень:

*Розказали кобзарі нам Про лютії кари,
Про війни і чвари, Що ляхи нам завдавали—
Про тяжкеє лихоліття, Про все розказали.*

*Що ж діялось по Шведчині! Як погнали на болото
То й вони злякались, Город будувати,
Оніміли з переляку...*

*Як плакала за дітками
Старенькая мати.
Як діточки на Орелі
Лінію копали
І як у тій Фінляндії
В снігу пропадали.*

Достоту, все це звучить так, неначе б це була розповідь про мучеництво українського народу в роки другої світової війни: 1939-1945. Майже десять мільйонів українців - українок загинули на оборонних спорудах Росії: в снігах Фінляндії, яку підступно заатакувала Москва восени 1939 року, а потім на всіх фронтах так званої "вітчизняної" — насправді російської війни. "Не за Україну, а за її ката!"

Саме тому українській молоді нині московська влада забороняє збиратись довкола Шевченкового пам'ятника в Києві та співати патріотичні пісні. Саме тому знищено вітраж зі зображенням Шевченка й України; саме тому спалено бібліотеку з книгами шевченкознавства в приміщенні Академії Наук у Києві. Бо, як це пише один підпільний автор в Україні з приводу спалення тієї бібліотеки 1964 року: "Вони бояться Шевченка!..." Той же автор, словами Шевченка, закликає своїх земляків: "Думайте!" Так, думайте про те, що твориться довкола вас!

IV.

І ми тут, у вільних умовах життя і праці, думаймо, читаючи Шевченкові поезії. Бо він до нас і про нас писав ці рядки:

*Мій Боже милий! Як хотілось,
Щоб хто -небудь мені сказав
Хоч слово мудре; щоб я знав
Для кого я пишу? Для чого?*

Він надіявся на нас, як на своїх дружніх читачів:

*А може тихо за літами
Мої мережані сльозами
І долетять...*

*і падуть
Неначе роси над землею,
На щире серце молодее
Сльозами тихо упадуть!
І покиває головою,
І буде плакати зо мною,
І може, Господи, мене
В своїй молитві пом'яне.*

А чи ми робимо це?... Читаємо його "білії листи"?... Чи споминаємо його в наших думках і молитвах?... Бо якщо вдумливо читати Шевченкові твори, якщо спільно з дітьми шанувати його і присутністю на концертах в його честь, і спільним читанням його творів по своїх хатах, тоді можна відкрити багато дечого про себе самих у країнах нашого поселення, як і в самій сучасній Україні. Ось картина знищення української родини під царським володінням у т. зв. дореволюційні часи:

*Зійшлись, побрались, поєднались,
Помолодніли, підросли.
Гайок, садочок розвели
Кругом хатини. І пишались
Неначе князі. Діти гралась,
Росли собі та виростали...
Дівчаток москалі украли,
А хлопців в москалі забрали,
А ми неначе розійшлись,
Неначе брались — не еднались.*

Цей вірш написано 1860 року. І нині в Україні таке саме.

Мужчин в Україні винищено московською імперіялістичною війною. Інших заслано поза межі України. Українські дівчата виходять заміж за москалів або мусять їхати в Казахстан чи Сибір або й на Далекий Схід, бо там їхні суджені або сподівані женихи.

На жаль, багато українських інтелігентів, в ім'я кар'єри або звичайного хохлацького почуття неповноцінності, теж одружуються з росіянками і тим більше звужують вузьке коло молодих українських мужчин. Їхні батьки згодом мусять хоч-не-хоч розмовляти вже з унуками російською мовою, бо росіянка української мови не навчила їх. А ті, що виїхали поза межі України, пропали для своїх родин, свого суспільства і себе самих.

І ми тут, довкола себе, спостерігаємо подібну картину спустошення української родини, що є основою усякої нації на рідній землі та в розпорошенні. І тут трапляється часто, що "дівчаток москалі украли" — цебто чужинці. І тут, як в Україні, забирають хлопців "у москалі" — в чужу уніформу життя і мислення! — всякі асиміляційні системи. Сучасна українська родина поза межами України в такій самій небезпеці, як і українська родина в Україні. І та, і та може оглянути себе в дзеркалі Шевченкової поезії.

А втім, і старше покоління українців і молодь може знайти в Шевченковій поезії багато думок, з яких можна б укласти - вимостити власний український шлях почерез трясовиння сучасної всесвітньої метушні. І політики і журналісти, і наукові працівники і священники, техніки і пересічні люди, які тривожать свої душі питанням: — Що нам робити сьогодні? Іти нам культурницьким чи революційним шляхом до нашої мети?... Усі вони знайдуть відповідь на ці складні запитання в Шевченковій творчості. Бо Тарас Шевченко — сучасна людина! Він належить до нашого політичного віку — до віку боротьби за гідність людини і суверенність націй.

Тому його читають і в Європі, і в Азії, а латиноамериканські читачі дивуються пророчому духові Шевченка, що зумів проникнути темряву віків. Деякі північно-американські мислителі з подивом визнають: Тарас Шевченко висловив прагнення нинішньої молоді, її прагнення до людяності і любови.

*Царям, всесвітнім шинкарям
І дукачі, і таляри,
І пуга кутії пошили.*

*Робочим головам, рукам
На сій землі
Свою ти силу низпошли.*

*Мені ж, о Господи, подай
Любити правду на землі
І друга щирого пошли.*

*А всім нам вкупі на землі
Єдиномисліє подай
І братолюбіє пошли.*

Ледве чи можна було б краще висловити ідеї, почуття і прагнення людей минулого десятиріччя, 1960-их років! А тим часом це слова нашого поета з 1860 року!

Якщо чужоземні суспільства помалу відкривають у глибині Шевченкової поезії та його біографії цінні скарби для себе, то тим більше ми — Шевченкові брати і сестри! — повинні знати ці скарби і користуватися ними для тієї мети, для якої він призначив їх.

Щорічна академія чи концерт на честь поета і революціонера Тараса Шевченка не сміє бути лише ще однією врочистою церемонією. І не сміємо призначати виконання тієї церемонії лише шкільним дітям чи т. зв. заголові нашої організованої громадськості. На такій академії чи концерті повинні бути — під загрозою тяжкого національного гріха! — всі наші політики, публіцисти, священики, єпископи, наукові працівники і професіоналісти.

По-перше для того, щоб перед самим собою заманіфестувати свою приналежність до Шевченкового роду. По-друге для того, щоб відновити присягу, що її *теж від нашого імени* склав П. Куліш 1861 року. На Шевченкових похоронах він публічно заявив: "Будь-же, Тарасе, певен, що ми (твій заповіт) збережемо і ніколи не звернемо з дороги!"

А зберігати той Шевченків заповіт доводиться нині не лише перед явними ворогами. Зберігати його треба особливо перед тими "добродіями", які черпають досвід із Шевченкової криниці для власних цілей і перетворюють її скарби на свій лад зі шкодою для української нації. В міру того, як Тараса Шевченка відкрива-

ють для себе чужі, ми — українці — можемо залишитися без його спадщини: така вона буде обсмикана, обкроена, різними коментарями змінена!

Щорічна зустріч громадськості для вшанування славної пам'яті Тараса Шевченка є нагодою і спонукую для того, щоб *по-новому* усвідомити шевченківську концепцію української нації та Шевченків шлях до її визволення.

V.

Ми зробили це саме тепер, спільно. Спільними думками і словами ми дали відповідь на основне запитання: Чому саме Тарас Шевченко є прапорним іменем для українців, які борються за політичне визволення свого народу?

— Бо він є найвірнішим віддзеркаленням долі кожного з нас — в Україні і в державах українського поселення.

— Бо він мав сміливість називати речі по імені, не лякаючись ні царя, ні тюрми, ні своїх рідних негідників.

— Бо його мистецьке слово було і далі є формою українського національно-культурного й політичного себевиявлення і протесту.

— Бо політичність життя і поезії Тараса Шевченка є не лише актуальна для українців на всьому світі, але вона й співзвучна із прагненням людства в атомовій епосі.

Згодом, коли український народ стане суверенним господарем у своїй незалежній державі, тоді Шевченкове слово наші нащадки може й розглядатимуть лише з точки зору т. зв. чистого мистецтва. Тоді політичний аспект Шевченкової творчості можливо буде на другому пляні.

Але до того часу, доки в Україні та поза її межами умови життя і боротьби українців не зміняться і далі будуть такі, які вони були за Шевченкового життя, то і його поезія і його життєпис залишаться бойовим прапором для всіх гідних українців.

РОМАН РАХМАННИЙ — український журналіст, радіокоментатор і есеїст у Канаді, автор книжок: “Кров і чорнило” (Нью Йорк, 1960), “На п’ятдесятій паралелі” (Вінніпег, 1969), “На порозі другого півстоліття” (Вінніпег, 1970), “Не словом єдиним” (Вінніпег, 1971). Його статті й есеї, друковані в українських та чужомовних часописах і журналах, викликали значний відгомін серед читачів на еміграції, в Україні та в сумежних з Україною комуністичних державах. Член Міжнародного ПЕН Клубу — об’єднання поетів, есеїстів і новелістів.

3 есеїв українською мовою:

“Українська міжнародна політика з позиції власної сили” (1963); “До письменниці Ірини Вільде” (1964); “Дума про наймолодшого брата” (1965); “Будівничий першої Української Народної Республіки” (1966); “Преса Української РСР: 1967”; “За гідну українську державу: лист до українських літераторів в УРСР” (1968); “Жива Україна” (1969); “Поїзд, що йде крізь наше серце” (1969); “За діалог між українцями: відповідь Д. Павличкові” (1970); “Поезія міжвоєнного покоління” (1970); “А до того я не знаю людства” (1970); “Якщо ви їдете в Україну” (1971); “Канадські перспективи на 1975 і опісля (1972); “Повість про Гусака - Невмираку” (1972); “Вільна преса — всеукраїнський орієнтир” (1972); “Битва над українською Марною” (1973); “Баляда про хруща на вишневому зрубі” (1973); “Перемога на березі чекання” (1973); “Критик на суді беззаконних” (1974); “Чотири властивості Акту 22 січня 1918 року” (1974).

3 чужомовних статей:

“Апокаліптичні вершники над Україною” (De Linie, Amsterdam: 1947); “Україна — забута барикада” (Die Weltwoche, Zürich: 1948); “Кремль залицяється до українців” (Saturday Night, Toronto: 1954); “Чому Росія по-

требує часу і миру?” (The Globe and Mail, Toronto: 1959); “Товариш Енко — бойовий вершник Росії” (Military Review, U.S.A.: 1964); “Привид націоналізму в СРСР” (Commentator, Toronto: 1966); “Боротьба за право людини в СРСР” (La Presse, Montreal: 1968); “Пекін піднімає українське питання” (The Montreal Star, Montreal: 1969); “Церква і Кремль” (The Ottawa Journal: 1969); “Єврейське питання в СРСР” (The Montreal Star, Montreal: 1970); “Роля національностей СРСР у майбутній війні Росії з Китаєм” (The London Free Press, London, Canada: 1971); “Валентин Мороз струснув імперією советських роботів” (The Windsor Star, Windsor: 1972); “Ставлення українців до прагнень французів у Квебеку” (Le Devoir, Montreal: 1972); “Людина між Римом і Москвою” (The Calgary Herald, The Ottawa Citizen, The Edmonton Journal: 1972); “Поневолена Україна” (The Gazette: 1972); “Бунтарська Росія” (La Presse, Montreal: 1973); “Ігор Калинець — вільнодумець у неволі” (The Montreal Star: 1973).